

MUZAFFER GÖKMAN: *Atatürk ve Devrimleri Tarihi Bibliyografyası*, İstanbul 1963 - Millî Eğitim Basımevi, VI + 426 s. = Atatürk serisi, No. 2.

Atatürk'ün 25 inci ölüm yıldönümü dolayısıyla, bu büyük insanın hayatı, devrimleri, Türk toplumuna yeni ve mutlu bir hayat yolu açan ilkeleri, Türk Cumhuriyetinin gelişimi hakkında gerek resmî ve ilmî kuruluşlar, gerek yayınevleri veya şahıslar tarafından, *Millî Kütüphane*'mizin raflarını zenginleştiren bir hayli kitap, broşür ve dergi özel sayıları yayımlandı. Bir çoğu tarihî birer belge veya kaynak niteliğini de göstermektedirler ve bu itibarla Millî Mücadele ve Cumhuriyet devrimizin tarihini aydınlatma bakımından özel bir önem taşımakta, ve Türkiye tarihi ile uğraşanları pek yakından ilgilendirmektedirler. Bunlardan bir çoğunu bilgimize kattıkları yeni verilerle tarihî gerçeğe uyarlık bakımından eleştirmek ve değerlendirmek, ileride bunlardan faydalanmak isteyenlere onları tanıtmak, hiç şüphesiz yerinde bir hizmet olacaktır. Ancak böyle bir eleştirmenin gerektirdiği inceleme ve hazırlık da, oldukça geniş bir zaman istemektedir. Bu sebeple bu konudaki bazı çalışmalarımızın sonuçlarını, daha ileriki sayılarda okurlarımıza sunmak üzere ilk olarak, bugüne kadar bu alanda yapılmış olan yayımları bir araya toplayan ve kendi janrının da en sonuncusu ve mükemmeli olma vasıflarını taşıyan "Atatürk ve Devrimleri Tarihi Bibliyografyası"nı ele almış bulunuyoruz.

Bu alanda bugüne kadar yapılmış olan, kitap halindeki, başlıca çalışmaları da hatırlamakta fayda görmekteyim. İlk olarak bu konudaki bir eserin hazırlayıcısı sıfatıyla bu satırların yazarı, Türk Tarih Kurumu yayımları plânında adı gösterilmiş bulunan, bir kaç yıllık devamlı bir çalışmanın mahsulünü, maalesef bir yangınla kül olduğunu görmek talihsizliğine uğramış bir kimsedir ¹. Ve bu sebeple de konunun oldukça içinde yaşamış olarak, aynı alanda yapılmış çalışmaların güçlüğüne ve yoruculuğunu da yakından tanımaktadır.

Bunu takip eden gayret, İkinci Cihan Savaşı sırasında Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Alman Dil ve Edebiyatı Profesörü olarak bulunan Dr. Herbert Melzig'in, Ankara Halkevinde yaptığımız sergideki koleksiyondan da geniş ölçüde faydalanmak suretiyle "Atatürk Bibliyografyası" adı altında yayımladığı, birinci bölümü, yayımların bibliyografik künyelerini veren, ikinci bölümü Atatürk literatürüne dair tenkit yollu incelemeleri ihtiva eden eser olmuştur ².

¹ On formayı aşan Türkçe kısmı sahife halinde, yabancı dillerdeki bölümleri kısmen forma kısmen kolon halinde dizilmiş olan "Atatürk Bibliyografyası", (*Bellekten*, Sayı : 21 - 22, Ocak - Nisan 1942, Türk Tarih Kurumu yayımları, VII. Seri, No. 7) tashihi ve ilâveli provaları ile bunların esasını teşkil eden fişler ve notlar, 23 Aralık 1947 tarihinde Maarif Vekâleti binası yangınında tamamen yanmış bulunmaktadır.

² 1941 de 144 sahifelik ilk basımı Ankara'da yapılan bu eserin adına "Yeni Türkiye'nin Siyasi Bibliyografyası" vasfı da eklenip tenkit kısmı çıkarılarak 1944 de 223 sahifelik bir kitap halinde İstanbul'da da Ülkü Yayınevi tarafından ikinci basımı yapılmıştır. Birinci basımda (227) ikinci basımda ise (727) eser tanıtılmaktadır.

Atatürk'ün onuncu ölüm yıldönümü ve Anıt-Kabre nakli vesilesiyle 1953 yılında Ankara'da Millî Kütüphane'nin tertiplelediği ikinci "Atatürk Kitapları Sergisi"ne konulan eserlerin, o tarihte Kütüphanede uzman olarak görevli Muharrem Dođdu Mercanlığıl tarafından hazırlanmış ve Bitlis İli Kùltür ve Eğitim Derneđi yayınlarının ilkini teşkil etmek üzere bastırılmış bulunan kataloğu da, bu konuda bir Türk tarafından ortaya konmuş, ilk eseri teşkil etmiştir. ³ Bu eser 433 kitabın kùnesini vermektedir.

Bundan dört sene sonra eserini yazımıza konu aldığımız, Muzaffer Gökman ile arkadaşı İstanbul Belediyesi Müze ve Kütüphaneleri Müdürü Orhan Durusoy'un birlikte hazırladıkları ve İş Bankasının, Kùltür Yayınları arasında İsnkılâp Tarihi kütüphanemize kazandırdığı kitabı görmektediriz ki, bu eserin ⁴ tanıttığı yayımların miktarı 926 dır. Bundan sonra ise Sami N. Özerdim'in hazırladığı ve Kurumumuzun yayımladığı 10 Kasım — 31 Aralık 1938 tarihleri arasında "*Atatürk için yazılmış yazıların bibliyografyası*" gelmektedir. Kendi janrında özel bir yeri olan bu kitap ⁵, Türk milletinin ve onun büyük yasına katılan başka milletlerin Atatürk'ün ölümünden duydukları acıyı tarihe aktaran bir kaynak niteliğini taşımaktadır. Bu eserden iki yıl sonra da Atatürk kuşağından ölkücü bir genç avukatın şahsı kütüphanesinde topladığı koleksiyonun kataloğunu bastırarak millî irfan kitaplığına sunmasına şahit olmaktadır ⁶. Bu eserin de bize tanıttığı kitap ve dergi sayısı 1130 dur.

* * *

Muzaffer Gökman, bugüne kadar Türk Kütüphaneciliđine ve irfan kuruluşlarına ait çalışmalarını, büyüklü küçüklü kitaplar halinde genel faydalanmaya koymuş, çağdaş kütüphanecinin eğitim ve bilim görevlerini bütün dikkatiyle benimsemiş, başında bulunduğu İstanbul Devlet Kitaplığını (Tarihî Bayezit Umumî Kütüphanesi) mevcut şartlar ve imkânlar dairesinde övünölür bir duruma sokmuş, genç Türk Kütüphaneciler kuşağının en kıdemlilerinden biridir. Bu son kitabıyla de sadece Atatürk Bibliyografyası literatürüne zengin bir eser kazandırmakla kalmamış, verdiği özel karakterle onu, Atatürk hayat ve devrimleriyle çağımız Türkiye Tarihi konusu üzerinde çalışmakta olan her inceleyicinin, el altında bulundurmak lüzumunu duyacağı bir yardımcı kitap niteliğine de sokmuştur.

863 ü Türk, 257 si yabancı yazarın, 1826 sı Türkçe, 49 u Almanca, 181 i Fransızca, 121 i İngilizce, 88 i başka dillerde olmak üzere kitap, broşür, ayrı basım halinde yayımlanmış olan ve aralarında hâtıra pullariyle, banknot, nota ve resim albümleri gibi belge niteliğinde basmalar da yer aldığı görölen bu sistematik kıla vuzun, uzun zaman kendi janrında *başta gelen kitap* mevkiini bırakmıyacağı da şüphesizdir.

Gökman'ın bu kitabı, kronolojik gelişme ilkesi esas tutulmakla beraber, konulara ve eserlerin nevilerine göre sınıflandırılmış ve aralarında, tarih dönemlerine bağlı kalınmak suretiyle arayıcının çeşitli yönden zaman içinde doğrultusunu korumaya

³ *Atatürk ve Devrim Kitapları Katalođu*, Ankara, 1953, Yeni Matbaa

⁴ *Atatürk ve Devrimleri Bibliyografyası*, Ankara 1957, Türk Tarih Kurumu Basımevi

⁵ Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi 1958

⁶ İsmail Arar, *Atatürk, Kurtuluş Savaşı, Devrimleri ve Cumhuriyet Türkiye'si ile ilgili kitaplar*, İstanbul 1960.

yarar ve çoğu Atatürk'ün hayat ve devrimlerini gösteren olaylara ait kronoloji cetvelleri (4 adet) de bulunan ve başlıkları aşağıda sıralanan 42 bölüme ayrılmıştır : 1 . Doğumundan 16 Mayıs 1919 tarihine kadar Atatürk Kronolojisi. 2 . Atatürk'ün askerliğe dair eserleri. 3 . Atatürk'ün söylev, vecize, sohbet ve hâtıraları, 4 . Atatürk'e dair yazılmış eserler. 5 . Atatürk'e dair yazılmış şiirler. 6 . Atatürk Albümleri. 7 . Atatürk'ün gravür ve resimlerle dövizler. 8 . Birinci Dünya Savaşından 19 Mayıs 1919 tarihine kadar Osmanlı Tarihi Kronolojisi. 9 . Birinci Dünya Savaşında Atatürk. 10 . Mondros Mütarekesi. 11 . Bir İmparatorluğun Çökmesi ve dağılması. 12 . 19 Mayıs 1919 dan 29 Ekim 1923 tarihine kadar Millî Mücadele tarihi kronolojisi. 13 . Atatürk Samsun'da. 14 . Türkiye B. M. Meclisinin kurulması. 15 . İnönü Savaşları. 16 . Türk İstiklâl Marşı. 17 . Sakarya Meydan Savaşı. 18 . Başkumandanlık Meydan Savaşı. 19 . Millî Mücadeleyi bütün olarak kapsayan eserler. 20 . Mahallî tarih, mahallî mücadele, mahallî savaşlar. 21 . Anayasamızla ilgili eserler. 22 . Kuruluş, kurtuluş, kurtuluşa götüren müzakere, mütareke, andlaşmalar, Cumhuriyet Türkiyesinin dış siyaseti ile ilgili eserler. 23 . Saltanat ve Hilâfetin kaldırılması. 24 . 29 Ekim 1923 sonrası Türkiye Cumhuriyeti kronolojisi. 25 . Cumhuriyet. 26 . Cumhuriyet öncesi ve yıllarını kapsayan eserler. 27 . Cumhuriyetin Onuncu yılı. 28 . Cumhuriyetin Onbeşinci yılı. 29 . Devrimler. 30 . Partiler ve Dernekler. 31 . Atatürk ve kültür konuları. 32 . Hâtıralar. 33 . Ulusal Şiirler, destanlar. 34 . Ulusal yazılar. 35 . Ulusal hikâye ve romanlar. 36 . Ulusal piyesler, monoloğlar, okul temsilileri, senaryolar. 37 . 10 Kasım ve 10 Kasım'lar. 38 . Ata- türk ve Türkiye Cumhuriyeti ile ilgili biyografiler. 39 . Cumhuriyet yılları. 40 . Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti ile ilgili bibliyografyalar ve kitap eleştirmeleri. 41 . Evrak-ı nakdiye ve banknotlarda Atatürk, 42 . Millî Mücadele, Atatürk ve Devrim Polları. Bu bölümleri de titiz bir itina ile biri yazar, çeviren ve yayınlayan adlarına göre, diğeri kitap adına göre tertiplenmiş iki dizin tamamlamaktadır.

Yazarın kitabına, giriş başlığı altında koymuş olduğu önsözde : "Atatürk ve Atatürk Devrimi Literatürü, henüz noksansız olarak bir araya getirilmiş değil, tam tesbiti dahi yapılmış değildir. Atatürk, millî mücadele, yeni Türkiye ve Türk devrimleriyle ilgili -lehte ve aleyhte- her çeşit basının toplanması gerektiği halde, bunda henüz başarıya ulaşamamıştır" diyerek tavazukâr bir şekilde çalışmasının bütün bu konudaki yayınları toplamış olamadığını da açık bir kalple itiraf etmekte ve kendisine "unutulan noktalarda aydınlatacakları, göremediği yayınlar hakkında bilgi verecekleri" bu çalışmayı tamamlamaya çağurmaktadır.

Mesleğine ve işlerine nasıl bağlı olduğunu yıllardır uzaktan ve hyakından izlediğimiz bu verimli arkadaşımızın, bu çağrısını da göz önünde tutarak, eserini eleştirmeye ve tanıtıma ayırdığımız bu sahifelerde bazı görüş ve düşüncelerimizi de kısaca sıralamakta fayda görmekteyiz.

1 — Kitap, bu konuda en zengin bir bibliyografik kaynak haline getirilmiş olmakla beraber, onu tamamlayıcı çalışmaların arkasını bırakmamak ve yakın bir gelecekte hazırlanacak bir eklenti kitap ile, daha tamam bir duruma getirmek lâzımdır. Bu hususta müellifin veya eseri yayımlayan Millî Eğitim Bakanlığının konu ile ilgili Türk ve yabancı bilim adamlarıyla, kurumları arasında yapacağı bir anketin, büyük fayda sağlayabileceğini ummaktayım. Nitekim sathî bir kaç sondajla

bu satırların yazarı, kendi kitapları arasında bulunan 8 i Türkçe, 8 i yabancı dilde olmak üzere 16 kitabın Gökman'ın bilgisi dışında kaldığını görmüştür. Diğer notlarımız ise, bu sayının yüzü bulacağını göstermektedir.

2 — Bazı eserlerin adları, asıllarındaki isimlerden farklı olarak yazılmıştır. Örneğin: 549 numarada yazılı “*Der Turanismus und die Kemalistische Türkei*”nin Türk Tarih Kurumu kitaplığında bulunan nüshasının adı “*Der Turanismus der Jungtürken*”dir ve 1941 de Otto Harrassowitz Yayınevi tarafından Leipzig’de bastırılmış olduğu görülmektedir.

3 — Bazı yazar adlarının tesbitinde ve yazılışında yapılan yanlışlıklar gözden kaçmıştır. Arayıcıyı şaşırtabilecek bu gibi tertip hataları için bir düzeltme cetveline ihtiyaç vardır. Örneğin: 1219 numaradaki eserin yazarı 1505 ve 1580 numaralardaki eserlerin yazarı bulunan Ahmet Cevat Emre’den başka birisi değildir. 776, 777, 1234 ve 1235 numaralardaki eserlerin yazarı aynı madam Gaulis olduğu halde yazarlar endeksinde iki ayrı kişi olarak dikkati çekmektedir. 1288 numaralı kitabın yazarı Dr. Lütfi, Lütfi Fikri olarak kaydedilmiştir. Halbuki söz konusu olan kitap, Avukat Lütfi Fikri Bey tarafından değil, bir süre Sofya’da Başkonsolosluk da etmiş bulunan ve Paris’te Siyasi İlimler öğrenimi yapmış bulunan diğer bir Lütfi Bey tarafından yazılmıştır. Lütfi Fikri Beyin ilk Anayasamızla ilgili tenkitlerini ihtiva eden, saltanatın lağvı konusıyla de ilgili bulunan “*Hükümdarlık karşısında milliyet ve mesuliyet ve tefrik-i kuvva mesali*” adlı risalesi ise (1338, İstanbul) bibliyografyanın dışında kalmıştır. 513 numaradaki eserin Alman yazarı Birinci Cihan Harbi sırasında ordumuzda bulunduğu sırada Mehmetciklerin kendisinden “Kalin Keser Paşa” diye bahsettikleri Kannengiesser olmak gerekirken, herheangi bir yanlışlıkla hem metne, hem endekse Rannengiesser olarak geçmiştir. “Çanakkale Melhanelerinde Türk Şehameti” başlığı ile bu eserin Muharrem Feyzi Togay tarafından yapılan Türkçe tercümesinin de, ayrıca Cumhuriyet gazetesinde (9 Kasım 1927 - 2 Nisan 1928) tefrika edilmiş bulunduğunu belirtmek faydalı olur.

4 — Eserin konusıyla bağlantısını pek kuramadığımız bazı yayınların da bibliyografyada yer aldığı görülmektedir. Örneğin: 556, 559 ve 568 numaralı kitaplar.

5 — Genel olarak her yerde çevirme eserlerin asıllarının da işaretlenmesi cihetine gidilmemiştir. Örneğin: 734 numaradaki eser, 733 numaradaki kitabın tercümesi olduğu halde ayrı ayrı iki eser gibi gözükmektedir.

6 — Türk Devrim Tarihini ilgilendiren bir kısım önemli hâtrâtın da henüz kitap haline gelemiyerek dergi ve gazete koleksiyonlarının ciltleri içinde kalmış buldukları, halbuki bunların konu bakımından gerçek bir önem taşıdıkları malumdur. Bunların da yerlerinin tesbitiyle tam bir liste halinde böyle bir bibliyografik kılavuzda özel bir eklenti halinde yer almasını düşünmenin de, isabetli bir teklif olduğu kanısındayım. Bu itibarla Gökman’dan eseri için, bir an evvel yayımlanmasını dilediğimiz tamamlayıcı ciltte veya kitabın gelecek basımında bunu da sağlamanı dilemeden geçemeyeceğim.

Kendisini bu çok değerli çalışmasından dolayı candan kutlar ve Kâtip Çelebiler, Bağdatlı İsmail Paşalar, Bursalı Tahir Beyler, İsmail Saip Sencer’ler zincirinin çok ümitli bu genç halkasından, Türk Bibliyografyacılığının daha çok şeyler beklemekte olduğunu da, bu vesile ile hatırlatmak isterim.

FAİK REŞİT UNAT